

HARB MECMÛASI

Doç. Dr. Serdar Cem SEDİROĞLU

Harb Mecmûası'nın Yayına Başlangıç Tarihinin Dönemsel Anlamı

Harb Mecmûası'nın yayın başlangıç tarihi, Osmanlı Devleti'nin son döneminde yaşanan olaylar silsilesi içerisinde değerlendirildiğinde oldukça manidardır. Karlofça Antlaşması'ndan sonra başlayan süreçte Osmanlı'nın cephelerdeki geri çekilmesinin son merhalesi olan Balkan hezimetini yaşamıştır. Harb Mecmûası, bu hezimetin Osmanlı devlet aklında ve vatansever dimağlarda tazeliğini koruduğu zamanlarda hem yol açtığı travmanın etkisinden kurtulabilmek hem de uzun mağlubiyetler silsilesinde Türk tarihine sürülen kara lekeleri temizlemek adına ortaya çıkan net bir askerî zafer isteği ile başlayan Birinci Dünya Harbi günlerinde, Osmanlı basın hayatında yerini almıştır. Nitekim derginin ilk sayısı; Birinci Dünya Harbi'nin en önemli cephelelerinden Çanakkale Cephesi'nde cereyan eden deniz ve kara harekâtındaki Osmanlı ordusunun muzafferiyeti sonrasında ve savaşta iştirak edilen diğer cephelere ait olumlu haberlerin geldiği günlerde, 1915 senesinin Kasım ayında, ilk defa okuyucu ile buluşmuştur.

Harb Mecmûası'nın yayımlandığı periyot dikkate alındığında; Birinci Dünya Harbi, muharebelerin eski dönemlere nazaran halkın daha fazla ilgi ve eylem alanına girmesi, tüm kaynakların seferber edilerek netice alınmaya çalışılması ve adeta cephe ile cephe gerisi ayrımının kalkarak yürütülen yoğun faaliyetlerle yani savaşın topyekûn yürütülmesiyle kayıtlara geçmiştir. Yine bu dönemin önemli bir özelliği ise basının (gazete ve dergi), kamuoyu oluşturan bir kitle iletişim aracı olarak harpler sırasında yaygın bir şekilde kullanılmış olmasıdır. Kitle iletişim araçlarının öneminin farkındaki devletler; basını, savaşın seyrine istedikleri şekilde yön verebilmek adına muharebe hatları gerisinde yoğun bir şekilde “propaganda” maksatlı kullanmıştır.

Harb Mecmûası'nın Yayın Maksadı

Devletlerin basına yönelik dönemin güncel yaklaşımlarının bilincindeki Osmanlı idaresi; lüzum gördüğü konu başlıklarında geniş halk kitleleri üzerine etki yapabilmek, çıkarları kapsamında iç-dış dünyaya mesaj verebilmek, yönetimin sesini daha gür duyurabilmek ve kendisine yönelik yürütülen propaganda faaliyetlerine uygun karşılık verebilmek maksadıyla basın hayatında yeni bir yayın politikası belirleyerek yürürlüğe koymuştur. Harb Mecmûası, bu maksatların tahakkuku düşünülerek Türk basın tarihindeki yerini almıştır. Derginin yayımlanmasının arkasındaki gaye; Birinci Dünya Harbi yıllarında cepheler ve gerisindeki başta askerî konular üzere mevcut önemli faaliyetler ile tarihî başarılar hakkında kamuoyunu bilinçlendirmek, halkın ve ordu mensuplarının motivasyonunu, paylaşılan etkili söylemler ve güncel görseller aracılığıyla arttırmaktır. İlâveten dergide gündeme taşınacak başlıklarla halk ve ordu mensuplarının şevkleri, özgüvenleri yükseltilirken dış mihraklara da Osmanlı ordusunun hâlâ güçlü ve her türlü göreve hazır olduğu mesajının verilmesi amaçlanmıştır.

Harb Mecmûası'nın 1915 senesi Kasım ayında (Teşrin-i Sâni 1331) yayımlanan ilk sayısında ise derginin çıkış maksadı şu sözlerle ifade edilmiştir: “Üç sene evvel... Bu zamân Osmanlı târihinde hikâyesi gözyaşıyla yazılacak bir devr; karanlık bir fetret zamânıydı. Meş'ûm Balkan Muhârebesi'ne devletimiz kuvvetiyle değil za'fıyla atılmıştı. O zamân yabancı gazetelerin Avrupa'dan sürülüşümüzü sevinçli tasvirlerle gösteren yazılarını okur ve resmlerine bakarken avuçlarımız ihtiyârsızca alnımıza kapanır, yüreğimizden saklı bir yaranın kanları sızardı. Baktığımız çehrelerden çabucak kaçıp ayrılan nazarlarımız dâ'imâ içimize çevrilip bağrımızdaki derin yarayı yakından görmek, onun kanlarına boyanmak isterdi. Fakat şimdi bu siyah mâzînin yanında güneş gibi parlak nurunu istikbâle uzatıp yolumuzu gösteren bir bugün var. Şimdi omuzlarımızın üstünde başımız dik ve yüksek duruyor; alnımız bütün dünyaya karşı aklığını teşhîr ediyor. İşte Harb Mecmû'ası, varlığımızda bu mühimm inkilâbı yapan, en büyük ve en kuvvetli düşmanımız karşısında neslinin ve dininin 'an'anesine uygun bir

kahramânlık ve fedâkârlıkla cenkleşen mu‘azzam ordumuzun altın destânını yazılar ve resmlerle ebedileştirmek, onu bütün dünyanın gözleri önüne sermek için çıkıyor.”

Harb Mecmûası'nın Muhteviyatı ve Nüshaları Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Harb Mecmûası, İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin iktidarda olduğu ve Birinci Dünya Harbi'nin yaşandığı günlerde Harbiye Nezâreti öncülüğünde yayımlanmıştır. Bu yönü ile resmî yayın mahiyeti taşıyan dergi, hedef kitleye dönük retorikte oldukça güçlü ve etkileyici ifadeler barındıran yazı ve şiirler yanında güncel görsel içeriklerle zengin hâle getirilmiştir. Dergide işlenen temalar analiz edildiğinde; vatan, millet, ordu, askerlik, bayrak, cesaret, kahramanlık, fedakârlık, şehitlik, gazilik, vatani savunmak, birlik ve beraberlik, Osmanlı askerinin insancıl yönü gibi kavramlar ön plana çıkartılmıştır. İfade edilen bu kavramlar üzerinden halkın heyecanlandırılması ve coşturulması, yeni bir bilinç ve değerlere sahip olması ve en nihayetinde manen diri tutulması amaçlanmıştır. Bu amacın tahakkuku için ise dönemin önemli yazar ve şairlerinin kaleme aldığı çalışmalarından da istifade edilmiştir.

Harb Mecmûası'nın ilk sayısı Kasım 1915'te neşredilmiştir. Başlangıçta 15 günde bir yayımlanması planlanan derginin ilk sayılarında buna özen gösterilmekle beraber sonraki sayılarda aksaklıklar yaşanmıştır. Harb Mecmûası yaklaşık üç yıl yayın hayatında kalmış ve Haziran 1334/1918 tarihli yirmi yedinci sayısı ile basımı sona ermiştir. Derginin yayımının neden son bulduğuna dair resmî bir açıklama tespit edilememiştir. Kuvvetle muhtemel, kâğıt tedarikinde çekilen güçlükler yanında genel ekonomik nedenler ve harbin neticesinin Osmanlı için artık yenilgi olarak netleşmeye başlamış olması derginin basımının durdurulma gerekçeleriydi. Kaldı ki son sayının neşrinin ardından kısa bir zaman sonra Mondros Ateşkes Antlaşması imzalanacak, İtilâf Devletleri tarafından Osmanlı Devleti'nin başkentinin 13 Kasım 1918'de fiili ve ardından 16 Mart 1920'de ise resmen işgali ile başlayan yeni dönemde getirilecek sansür düzenlemeleri nedeniyle İstanbul

basımının hür bir yayım yapması imkânsız hale gelecektir. Bununla birlikte Harb Mecmûası; yayımlandığı süre zarfında yer verdiği çok sayıda ceph ve cephe gerisi güncel görseller vasıtasıyla hedef kitleyi bilgilendirdiği gibi aynı zamanda meraklandırmış, şiir, düz yazı ve makalelerle iç cephede millî duyguları coşturmuş, cephe hattında görev yapan askerlerin mektupları ve onlara hitaben kaleme alınan yazılara yer vererek aktif bir yayıncılık metodolojisi uygulamıştır. Dergide yer verilen metin ve görsellerin seçiminde ise okuyucuyu derinden etkilemesine özen gösterilmiştir. Fotoğraflar ile resimlere ağırlık verilmiş olması ise günün koşullarında okuryazar oranının düşük olmasından ve hisleri harekete geçirme noktasında görsellikten azami istifade etmek düşüncesinden kaynaklanmıştır.

Harb Mecmûası'nın yayım sürecinde Osmanlı ordusunun başarılı muharebelerinden, halkı motive edici ordu haberlerinden ilham almasına karşılık derginin yayına başlamadan yakın dönemde gerçekleşen Sarıkamış Harekâtındaki neticeye odaklanmadığı da aşikârdır. Aslında bu durum askerî içerikli dergi dışında İstanbul basını için de geçerli olup Sarıkamış'ta yaşananlar çok fazla gündeme taşınmamış, harekâtın askerî ve siyasi yönleri ayrıntılı ele alınmayarak tabiri caizse bir nevi zaman atlaması yapılarak mevcut cari başarılarla odaklanılmıştır. Halihazırda derginin yönetim kadrosunun isimlerine dair net bir bilgi olmamakla birlikte dergi yayın politikasının İttihad ve Terakki düşünce sistematigi ile uyumlu olduğu aşikardır. Dergide yer alan metinler ise Türkçü-Turancı ideoloji yanında İslamcı söylemlerle birlikte harmanlanmıştır.

Harb Mecmûası yayım süresince dost ve müttefiklik ilişkilerine azami özeni ve mevcut ilişkileri kuvvetlendirmek için gerekli hassasiyeti göstermiştir. Nitekim bu bağlamda Harb Mecmûası'nın ikinci sayısında müttefik ülke liderleri ve veliahtları olan Almanya İmparatoru ve Prusya Kralı İkinci Wilhelm Hazretleri, Almanya Veliahdı Prens Friedrich Wilhelm Hazretleri, Avusturya İmparatoru ve Macaristan Kralı Fransuva Jozef Hazretleri, Avusturya ve Macaristan Veliahdı Arşidük Karl Fransuva Jozef Hazretleri, Bulgaristan Kralı Birinci Ferdinand Hazretleri, Bulgaristan Veliahdı Prens Boris Hazretle-

ri'nin fotoğrafları paylaşarak üç dost dost ülkenin en tepe siyasi-askerî yetkililerine dair kompliman yapılmıştır.

Yayımlanmış tüm sayılar dikkate alındığında 42 tanesi yazarının ismiyle, diğerleri isimsiz şekilde toplam 142 metne (şiir dahil) yer verilmiş olup 1.109 adet fotoğraf veya resim de derginin muhteviyatını zenginleştirmiştir. Metinler yanında fotoğraf veya resimlerin seçiminde hassas davranılarak hedef kitlenin ilgisini çekebilecek nitelikte olmasına özen gösterilmiştir.

Harb Mecmûası'nda Birinci Dünya Harbi cephelerine ait fotoğraf sayıları dikkate alındığında çoktan aza doğru sırasıyla şu şekilde öncelik verilmiştir: Galiçya Cephesi, Sina-Filistin Cephesi, Kafkas Cephesi, Çanakkale Cephesi, Irak Cephesi, Trablusgarp Cephesi, Hicaz Cephesi ve İran Cephesi.

Harb Mecmûası'nda ordunun günlük faaliyetleri (yemek yerken, talim yaparken, bakımda, istirahatte vs.) paylaşarak ordu-millet kavramı takviye edilmeye çalışılmıştır. Bunun yanında düşman ordusundan ele geçirilen silah, mühimmat, teçhizat ile esir alınanlar ve onlara yapılan insani muamele de dergide okuyucuya sunulmuştur.

Harb Mecmûası, tüm sayılarında şehitlere dair haberleri okuyucu ile buluşturarak vatani için canlarını feda etmiş kahramanlar rahmet ve minnetle anılmıştır. Dergide şehitler için ayrılan bölüm ilk on sayıda, "Yaşayan Ölüler", sonrasında ise "Mübârek Şehîdlerimiz" başlıkları ile paylaşılmış ve bu bölümlerde şehitlerin isimleri ile fotoğraflarına yer verilmiştir.

Harb Mecmûası'nın on dokuzuncu sayısına kadar reklam yayımlanmamış olup bu sayıdan itibaren son sayı da dahil olmak üzere reklamlara yer verilmiştir.

Yazı ve Şiirleri ile Derginin Muhteviyatına Katkı Sağlayan Yazarlar

Dergide isimsiz yazılar çoğunlukta olmakla birlikte kendi isimleriyle kaleme aldıkları yazıları (makale, anı, hikâye, şiir ve tamim) paylaşan yazarlar ve paylaştıkları çalışma sayıları şu şekilde idi: Süleyman Nazif (7), Mithat Cemal (6), Ahmed Refik (4), Ziya Gökalp (3), Falih Rıfkı (3) Manastırlı M. Hasib (3), Ağaoğlu Ahmet (2), Cenap Şehabettin (2), Mehmet Emin (2), Hakkı Süha (1), Ahmed Nedim (1), İdris Sabih (1), Yusuf Ziya (1), Nedim (1), Mehmed Rıfat (1), Faik Ali (1), Fatma Nurunnisa (1), Salime Servet Seyfi (1), Abdülhak Hamit (1). İsmi belirtilen bu yazarlar dikkate alındığında ise İttihad ve Terakki Cemiyeti'ne yakınlıkları ve bazılarının Cemiyet'e üyelikleri dikkat çekmektedir.

Harb Mecmûası'nın Psikolojik Harp Vasıtası Vasfı

Birinci Dünya Harbi günlerinde devletler, iç ve dış ortam dinamiklerini manipüle edebilmek yani kamuoyunu/hedef kitleyi kendi amaçları doğrultusunda yönlendirebilmek maksadıyla önemli bir kitle iletişim aracı kabul edilen basın, psikolojik harp vasıtası olarak yaygın bir şekilde kullanmıştır. Dönemin devlet yönetimlerinin bu genel eğilimi Osmanlı'da da tezahür etmiş ve İttihad ve Terakki kadroları, vuku bulan hadiseleri devlet çıkarları merceği ile halka aktarılmasında basına sıklıkla rücu etmiştir. İktidardaki kadrolar, ayrıca basın yoluyla uzun yenilgiler periyodunun yol açtığı psikolojik çöküntüden halk ve ordu mensuplarını kurtararak özgüvenlerini yeniden tesis edecek bir yönetim tarzı benimsemiştir. Bu tarz bir anlayışın sonucu olarak yayın hayatındaki yerini alan Harb Mecmûası, mevcut iktidarın düşünce normlarını dikkate almış, adeta iç-dış kamuoyuna format atmak için hassas ve seçici bir yayıncılık ilkesi benimsemiştir. Bu kapsamda dergi, cephe ve gerisinden pek çok konu başlığını devlet çıkarları süzgeci ile haberleştirerek okuyucuya takdim etmiştir.

Haber yaptığı başlıklar ve dergiye öncülük eden devlet organı dikkate alındığında ise askerî içeriği ağır basan Harb Mecmûası, halkın ve ordu mensuplarının yanında hasım kuvvetlerinin düşüncelerini şekillendirmek noktasında psikolojik

harbin dönemselsel önemli bir enstrümanı şeklinde değerlendirilebilir. Nitekim derginin Harbîye Nezâreti gözetiminde çıkarılması, yani resmî yayın vasfı, Osmanlı Devleti'nin harbe giriş haklılığı ve gerekliliğine dair söylemlerin dergide yer alması, Osmanlı ordusunun Birinci Dünya Harbi'nde çarpıştığı bütün cephelerden haberlere yer verilirken Sarıkamış Harekâtı'nın akıbeti hakkında paylaşımların yapılmaması, Kanal Harekâtı'nın neticesinin irdelenmemiş olması, askerlerin günlük faaliyetlerinde moral yükseltici hususlara değinilirken mevcut sorunlarına dair bir aktarımın olmaması, vatan, millet, bayrak, din gibi kavramlarla yoğun şekilde bezenmiş şiir ve makalelere yer verilmesi, şehitlik ve gaziliği yüceltici bahislerin işlenmesi, kahramanlık ve başarı hikayelerine sıklıkla yer verilerek okuyucunun motivasyonunun artırılması istenmesi, Müslümanlar için kutsal kabul edilen Kabe-i Muazzama, Kudüs-Mescidi Aksa ve Medine gibi kutsal yerlere ait fotoğraflar ve kelimelere yer verilmiş olması, Osmanlı ordusunun harp esirlerine yönelik insancıl tutumuna dair haberlerin ön plana çıkartılması, yayın içeriklerinde müttefik devletlerin ve kamuoylarının hassasiyetlerine özen gösterilirken düşmanı demoralize edici yazılar ve resimlere yer verilmesi, düşmandan ele geçen malzeme, esir asker ve subayların fotoğraflarının da paylaşarak ordunun gücünün ispatlanmak istenmesi ve hepsinden önemlisi bu tarz yayın politikasının bilinçli bir tarzda yürütülmesi Harb Mecmûası'nın psikolojik harp vasıtası olduğuna dair önemli emarelerdir. Derginin psikolojik harp vasıtası vasfına dair bir diğer önemli bulgu ise içeriğinde yer alan yazılar, fotoğraflar veya resimlerin seçiminde iç kamuoyu yanında dış kamuoyuna da mesaj verilebilecek nitelikte olanların seçilmesinde gösterilen hassasiyettir.

Harb Mecmûası'na Göre Çanakkale Savaşları ve Zaferi

Birinci Dünya Harbi'nin Çanakkale Cephesi, Harb Mecmûası'nda büyük ölçüde yer bulmuştur. Bu cephedeki kazanılan başarılar, esir alınan askerler, onlara uygulanan olumlu muameleler, İstanbul Heyet-i Edebîyesi'nin bu cepheye yönelik ziyareti, ele geçirilen harp malzemelerine ait pek çok yazı,

şiir ve görsel dergide yer bulan başlıklardandır.

Harb Mecmûası'nın ilk sayısında; Gelibolu harp sahasında siperlerde düşmanı gözetlerken top başında, topu atışa hazırlanırken gizli yollarda keşif kolu faaliyetinde, taarruzdan evvel ihtiyat kıtalarının istirahati sırasında ve neşeli bir sabah yemeği yerken Osmanlı ordusunun faaliyetlerine yönelik altı adet oldukça manidar fotoğraf okuyucu ile paylaşılmıştır.

Harb Mecmûası'nın ikinci sayısında ilk sayfadan “Çanakkale istihkâmında 215 kıyye ağırlığındaki mermiyi sırtında taşıyan güçlü bir kahramân nefer: Mehmed oğlu Seyid” başlığı ile İngiliz gemisi Ocean'a isabet sağlayan Seyid Onbaşı'nın daha sonra orijinalini kaldıramamasından dolayı tahtadan yapılmış top mermisini sırtlarken çekilmiş fotoğrafı okuyucu ile paylaşılmıştır. Bu tarihi fotoğraf, “Ordumuzun harb aşkından bir örnek” şeklinde millete duyurulmuştur. Yine aynı sayıda, Çanakkale Boğazı'nı geçerek Marmara Denizi'ne girmeyi başaran ancak başarısız bir harekâttan sonra geri dönen Fransız donanmasına ait Turquoise denizaltısını 30 Ekim 1915'te nişan alarak etkisiz hâle getirilmesinde önemli bir işlev gören Müstecib Onbaşı'nın topun başında, nişan sandalyesinde otururken çekilmiş fotoğrafına yer verilmiştir. Ele geçirilen Fransız denizaltısının ismi 11 Kasım 1915 tarihinde “Müstecib Onbaşı” olarak değiştirilmiş ve Kışlaaltı Meydanı'nda gerçekleştirilen isim konma merasiminde Bahrîye Nâzır Vekili Enver Paşa, Amiral Souchon, Bahrîye Erkân-ı Harbîye Reisi Vasıf Bey ve diğer bahriye erkanı hazır bulunmuştur. Yine bu sayıda Çanakkale Cephesi'nde düşman esirleri, silahları ve malzemesine yer verilmiştir. Haber içeriklerinde düşman askerlerine yönelik iyi muamele yapıldığı vurgulanmıştır. Benzeri haberler ve işleniş tarzı, müteakip sayılarda da yeri geldikçe tekrarlanmıştır. Bu sayının dikkat çeken özelliği ise Anafartalar Grubu Kumandanı Miralay Mustafa Kemal Bey'in fotoğrafının Mecmua'da ilk defa okuyucu ile paylaşılmış olmasıdır. Miralay Mustafa Kemal Bey'in üniformalı fotoğrafının yirmi ikinci sayfada en altta yer almasına karşılık yine aynı sayfanın orta kısmında Şerefeddin Efendi Hazretlerinin fotoğrafı “Çanakkale harb cephesinde düşmana on beş

adım siperden muvaffakîyetli kurşun atan ilk küçük şehzâde” başlığıyla sayfanın en üstünde ise Başkumandan Vekili Enver Paşa’nın iki adet fotoğrafı “*Gelibolu harb cephesinde, düşman siperlerine 300 metre mesâfede*” ve “*Refâkatlerinde a’yândan İzzet Paşa*” başlıkları ile yer bulmuştur.

Harb Mecmûası’nın üçüncü sayısında Çanakkale Savaşları’nda Çimentepe’de şehit olan altı arkadaşın hikâyesi Süleyman Nazif tarafından gündeme getirilerek “*Ey vatandaş, ey kardeş!... Çimentepe’yi unutma!.. Çimentepe’ye müddet-i ömründe birkaç hacc-ı takdîs ve hacc-ı şükrân borcun olsun*” sözleri ile Gelibolu Yarımadası’nın bu hâkim tepesine kutsiyet yüklenmiş ve burada yaşananlardan dolayı unutulmayarak bu kutsal mekâna ziyarette bulunulması gerektiği vurgulanmıştır. Bu sayının Çanakkale Cephesi’ne yönelik dikkat çeken diğer önemli paylaşımları ise şunlardır: dost uçaklar ile yapılan keşif faaliyeti haberleri ve hava keşif fotoğrafları, Seddülbahir’de düşman elinden mitralyöz kapıp bunları ateş altında Osmanlı siperlerine kaçırın Çavuş Pehlivan Ahmed oğlu İsmail, Onbaşı Mustafa oğlu Şükrü, Hasan oğlu Hüseyin’in fotoğrafları, Seddülbahir’den alınan üç farklı esirin -İngiliz, Fransız, Senegalli- fotoğrafı. Ayrıca bu sayıda, 1915 yılının Haziran ayında Karargâh-ı Umumî İstihbarat Şubesi Müdürlüğü tarafından bazı şair, yazar, ressam ve bestekârca “*Çanakkale’de muhârebe alanlarını gezerek duygularını ve düşüncelerini, icrâ ettiklerini san’atın diliyle halka ve gelecek nesillere anlatmalarının istendiği*” tezkereye olumlu cevap verecek yolculuğa 11 Temmuz 1915 (28 Haziran 1331) tarihinde Sirkeci’den başlayan İstanbul Heyet-i Edebîyesi’nin; Seddülbahir’de siperleri gezdiği, Arıburnu’nda çadırlar arasında askerler ile birlikte bulunduğu, Gelibolu’da düşman mermilerine hedef olan büyük şair Kemal Bey’in makberini ziyaret ettiği ve düşmandan ele geçen silahları incelediği anlarda çekilmiş fotoğrafları ile bunlara dair haber başlıkları okuyucuya sunulmuştur.

Harb Mecmûası’nın dördüncü sayısının en dikkat çeken yönü ise Yarbay Mustafa Kemal’in Çanakkale/Kireçtepe’deki fotoğrafının birinci ve tam sayfa olarak verilmesi idi. Bu fotoğraf, Yarbay Mustafa Kemal’in derginin yayın hayatındaki ikinci

ve son fotoğrafıdır. Yine bu sayıda; Çanakkale’nin genel manzarası ve Boğaz’ın dışarıya doğru görünüşü, Çanakkale siperlerinde saatlerce süren ateş muharebesinden galip çıkan erler ve Çanakkale’de düşman elinden bir tepelyi süngü hücumuyla geri almak için koşan bir müfrezeye dair haber başlıkları ve fotoğrafları sunulmuştur.

Harb Mecmûası’nın beşinci sayısında Çanakkale Cephesi ilk sayfada yer alırken “*Gökteki Düşman Tayyârelerini Avlayan Kahramânlar*” ve “*Bir Tayyâre Topu Ateş Vaz’iyetinde*” başlığı ile iki farklı fotoğraf sunulmuştur. Aynı sayıda Seddülbahir’de bombalar yağdıran Fransız uçağı ile onun karşısında Osmanlı ordusuna ait uçakla yapılan hava muharebesi ve mitralyöz ateşi neticesinde Fransız uçağının ele geçirilişi haberleştirilmiştir. “*Seddülbahir Üzerinde Tayyâremizin Açtığı Bir Muhârebe-i Havâîye Netîcesinde Mağlûben Yere İnen Bir Düşman Tayyâresinin ‘Akıbeti*” başlığı ile paylaşılan fotoğraf, Türk havacılığının kıt kaynaklara rağmen neleri başarabileceğini göstermesi bakımından anlamlıdır. “*Çanakkale’den Kaçanlara*” hitaben İngiltere ve Fransa’ya yönelik Mithat Cemal tarafından propaganda içerikli şiirler de bu sayıda yer bulmuştur.

Harb Mecmûası’nın altıncı sayısında “*Arıburnu Kanlısirt’ta düşman siperine dikilen gâzî alây sancağıyla muhafızları*”nın kaçan son İngiliz teknesini seyrederken çekilen fotoğrafı okuyucu ile paylaşılmıştır. Aynı sayıda Çanakkale Cephesi ile ilgili yer alan diğer haberler ve fotoğraflar şunlardır: yüklü hayvanlar ve süvarilerin durmandan görülmeksizin geçebileceği, derin ve geniş vasfı ile dikkat çeken Arıburnu’nda Kanlısirt’a giden gizli yol, Anafartalar’da gözetleme mevkiinde bir batarya kumandanının geri çekilen düşmanın unsurları üzerine telefonla ateşi tanzim ettirmesine dair görüntü, Arıburnu’nda Haintepe gerisinde vaktiyle İngilizlerin Avustralya ve Yeni Zelanda kolordusu karargâhına ait görüntü, Seddülbahir’de düşmandan ele geçirilen 24’lük bir top. Ayrıca 18 Mart 1915’te (5 Mart 1331) Çanakkale Boğazı’nda batan Fransızların “*Buve*” (Bouvet) isimli zirhlisinin resmi bu sayıda okuyucuya sunulmuştur.

Harb Mecmûası'nın yedinci sayısının ilk sayfasında, Çanakkale Zaferi münasebetiyle Beyazıt Meydanı'ndaki İstanbul Üniversitesi ana kapısına yerleştirilen "Hâtıra-i Celâdet Topu"nun 12 Nisan 1916 tarihinde (30 Mart 1332) gerçekleşen resmî açılış törenindeki Başkumandan Vekili'nin nutkuna ait çekilmiş fotoğraf ve ilgili haber başlığı okuyucu ile paylaşılmıştır. Bu anıt top, gerçek bir savaş topu ölçülerinde tahtadan yapılmış bir maketti ve asker ailelerine yardım toplanabilmesi yanında birlik, beraberlik duygularını takviye için düşünülmüştü. Aynı sayının 104 ve 105'inci sayfalarında, Çanakkale Cephesi'ne dair İngiliz basınında da paylaşılmış bir görsele yer verilmiştir. Bu görsele altına Harb Mecmûası yönetiminin yapmış olduğu yorum, derginin psikolojik harp vasıtası vasfını göstermesi açısından oldukça manidardır. Zira Seddülbahir'de haberleşme malzemesi taşıyan İngiliz telgraf arabasının, Osmanlı ordusunun muvaffak topçu atışları ile parçalandığını anlatan bu resimde yer alan ve savaşta sağ kalan iki hayvanı kurtarıp Osmanlı ateşinden kaçmaya muvaffak oldukları için iki İngiliz'e kendi devletlerince harp madalyası layık görülmüştür. Oysa Harb Mecmûası'nın haber yorumuna göre başarı olarak görülen bu iki İngiliz askerinin yaptıkları iş, muharebe meydanından firar anlamına gelmektedir.

Harb Mecmûası müteakip sayılarında Çanakkale Savaşları'na yönelik haberlere yer vermeye devam etmiştir. Bu kapsamda sekizinci sayısında; Soğandere'de süngü hücumunda bir topçu mermisi neticesinde kolunu kaybetmiş Mülâzım-ı Evvel Hasan Dursun Efendi'nin fotoğrafı ve onun harp meydanlarındaki hikâyesinden ilham alınarak kaleme alınmış "Kolunu Harb Meydanında Bırakmış Askere" başlıklı Mithat Cemal'in şiiri okuyucu ile paylaşılmıştır. Yine aynı sayıda "Kahramânlar ve Kahramânlıklar" başlıklı bölümde bir bölük kumandanının mektubundan bir sayfaya yer verilmiştir. Mektupta, 6 Ağustos 1915'te (24 Temmuz 1311) düşmanın Seddülbahir mıntıkasında ikinci hatta bulunan bölüğünün idaresini takiben Gaziler Tepesi'ne yetişmek için silaha sarıldıkları bir günde, bütün bölüğe misal olan fedakâr dört neferin (Nasuh Onbaşı, Mehmed oğlu Mustafa, İbrahim oğlu Hüseyin ve Mehmed oğlu Abdurrahman) kahramanlıklarından bahsedil-

miştir. Yine aynı bölümde; Conkbayırı ve Seddülbahir Muharebelerinde büyük kahramanlıklar göstererek düşman tarafından atılan bombaları patlamadan karşı tarafa atmak suretiyle büyük cesaret gösteren ve yine böyle bir gayreti sırasında ansızın infilak eden bomba dolayısıyla sağ el bileğini kaybetmiş Çivril kazasının Madenler karyesindeki Kadir oğlu Mehmed'e değinilerek tabur kumandanına yazdığı duygu dolu diğer bir mektup yer almıştır.

Harb Mecmûası'nın dokuzuncu sayısında; "Kahraman ve Kahramanlıklar" başlıklı bölümde ise bir bölük kumandanının hatırat defterinden aktarılarak Mustafa Çavuş'un Kanlısirt'teki düşman mitralyözünü canını tehlikeye atarak etkisiz hâle getirmesi ve bu mitralyözünü dost mevzilerine getirişi okuyucu ile paylaşılmıştır.

Harb Mecmûası'nın onuncu sayısında İsimlessiz Dere Gazisi Bolvadinli Ali oğlu İsmail'in Çanakkale Savaşları'ndaki kahraman ve fedakâr hikâyesi okuyucuya aktarılmıştır. Yine aynı sayıda "Bir Zâbitin Hâtıratından" başlıklı bölümde 30 Ağustos 1915 tarihinde (17 Ağustos 1331), Kerevizdere'de (Kurt Koyları) yaşananlar okuyucuya sunulmuştur.

On birinci sayıda; Sultan Mehmed Reşad'ın Savaşları'ndan zaferle ayrılan Türk ordusuna yazdığı ve "Savlet etmişti Çanakkale'ye bahr ü berden Ehl-i İslâm'ın iki hasm-ı kâvîsi birden" beytiyle başlayan gazeline yer verilmiştir.

On üçüncü sayıda; Beşinci Orduyu Hümayun Kumandanı Müşir Liman von Sanders Paşa'nın da yer aldığı kumanda kademesine ait bir fotoğraf ve altında Alman generali hakkında "Çanakkale muhâberâtının bize şanlı safahâtını idâre eden" kumandan şeklinde övgü dolu ifade kullanılmıştır.

On dördüncü sayıda; Başkumandan Vekili, Şeyhülislam ve bazı hükümet yetkililerinin bir torpidoda Çanakkale'ye doğru kalenin genişletilerek ikmal edilen yeni tahkimat haritasını tetkik ettiği, ardından Çanakkale'de yeni tahkimatı ve boğaza yerleştirilen yeni büyük topları yerinde ziyaretleri esnadaki çekilmiş haber başlıkları ve fotoğrafları okuyucuya sunulmuştur.

Müteakip sayıda, “Çanakkale Kahramânları” başlıklı kısımda bir zabitin 1-2 Mayıs, 4 Haziran, 28 Haziran 1915 tarihlerinde (18-19 Nisan, 22 Mayıs, 15 Haziran 1331) muharebelerde şahit olduğu kahramanlıklar anlatılmıştır. On altıncı sayıda ise “Çanakkale Kahramânları” başlıklı kısımda yine bir başka zabitin muharebelerde şahit olduğu hadiseler paylaşılmıştır. Yine aynı sayıda, Manastırlı M. Hasib tarafından kaleme alınan “Çanakkale Meşhed-i ‘Ul-yâsına Kitâbe-i Tevkîr” başlıklı yazı yer almıştır.

On sekizinci sayıdaki “Kafkas Cephesi Menâkibinden” başlıklı yazıda ise ana konu başlığı Kafkas Cephesi olmasına karşılık “Çanakkale, Osmanlı ordusunun târîhinde ebedî bir destân-ı zafer” olduğu vurgusu yapılmıştır.

Kaynakça

- Ahmad, Feroz. *İttihat ve Terakki 1908-1914*. Çev. Nuran Yavuz. 5.Basım, İstanbul: Kaynak Yayınları, 1999.
- Atabey, Figen. *Çanakkale Savaşları'nın Deniz Cephesi*. Ankara: TTK, 2014.
- Ayvazoğlu, Beşir. “Edebî Heyet”. *Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi*, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını, 2023.
- Çakmak, Fevzi. *Birinci Dünya Savaşı'nda Doğu Cephesi Harekâtı-1935 Yılında Harp Akademisinde Verilen Konferanslar*. Yay. Haz. Ahmet Tetik, Sema Kiper, Ayşe Seven ve Y. Serdar Demirtaş. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 2005.
- Doğan, Enfel ve Tıgılı, Fatih. “Sultan V. Mehmet Reşad'ın Çanakkale Gazeli ve Bu Gazele Yazılan Tahmisler”. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*. 2005, Sayı:33;41-95, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17035/178413>.
- Erickson, Edward J.. *Size Ölmeyi Emrediyorum! Birinci Dünya Savaşı'nda Osmanlı Ordusu*. Çev. Tanju Akad. 2.Baskı, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003.
- Esenkaya, Ahmet. “Askeri Propaganda Açısından ‘Harp Mecmuası’ ve Bu Mecmuanın Çanakkale Muharebesi’ni Tasvirdeki Rolü”. *Türk-İsrail Müşterek Askeri Tarih Konferansı*. 9-12 Nisan 2000, C. II, Ankara 2003, 59-66.
- General Nikolski. *Sarıkamış Harekâtı (12-24 Aralık 1914)*. Çev. Nazmi Bey, 2.Baskı, Ankara: ATASE Yayınları, 1990.
- Görgülü, İsmet. *On Yıllık Harbin Kadrosu 1912 – 1922*. Ankara: TTK, 2014.
- Gül, Mustafa Fırat. “Birinci Dünya Savaşı'nın Sıcağında Hafız Hakkı Paşa-Süleyman Nazif Tartışması”. *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2021, C.8, Sayı:24; 475-491, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/asbider/issue/65093/1000777>.
- Harb Mecmû'ası*. Çeviriyazı: Faruk Önal, Selman Soydemir, Kemal Erkan, Ahmet Temiz, Ömer Faruk Yılmaz, Ahmet Uçar, 2.Baskı, Ankara: TTK, 2015.
- Harp Mecmuası*. Ankara: T.C. Başbakanlık Basın Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, 2014.
- Işık, Mehmet ve Eşitti, Şakir. “Osmanlı İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşı'ndaki Propaganda Faaliyetleri Üzerine Bir İnceleme: Harp Mecmuası Örneği”. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları (HÜTAD)*. 2018, Sayı:29; 185-216.
- Kavalcı, Betül. “Savaşta Propaganda: Harp Mecmuası Örneği”. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) T.C. Millî Savunma Üniversitesi, Atatürk Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul 2021.
- Kavalcı Bedir, Betül. “Savaşta Propaganda: Harp Mecmuası Örneği”. *Istranca Tarih Araştırmaları Dergisi*, 2023, C.1, Sayı:1; 83-99.
- Koloğlu, Orhan. *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Basın*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1992.
- Köroğlu, Erol. *Türk Edebiyatı ve Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) Propagandadan Milli Kimlik İnşasına*. 2.Baskı, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- Lasswell, Harold D.. *Propaganda Technique in The World War*. New York: P. Smith, 1938.
- Lewis, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kıratlı, 5.Baskı, Ankara: TTK, 1993.
- Ortak, Şaban. “I. Dünya Savaşı Yıllarında Millî Ruhu Canlı Tutmanın ve Asker Ailelerine Yardım Toplamının Bir Vesilesi: Hâtıra-i Celâdet Topu”. *Osmanlı Medeniyeti Araştırmaları Dergisi*. 2023, Sayı 18;172-212.
- Ortaylı, İlber. *İmparatorluğun En Uzun Yüzyılı*. 2.Baskı, İstanbul: Hil Yayınları, 1987.
- Sediroğlu, Serdar Cem. “I. Dünya Savaşı Yıllarında Psikolojik Harp Vasıtası Olarak “Harb Mecmû'ası””. *History Studies*. 2018, C.10, Sayı:1; 223-246.
- Shaw, Stanford J. ve Shaw, Ezel Kural. *History Of the Ottoman Empire and Modern Turkey, Volume II: Reform, Revolution, And Republic: The Rise of Modern Turkey, 1808-1975*. Cambridge: Cambridge University, 1977.
- Taşkıran, Cemalettin. “18 Mart Çanakkale Deniz Savaşı”. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. Çanakkale Savaşı Özel Sayısı, 2009, C.25, Sayı: 73; 25-38.
- Topuz, Hıfzı. *100 Soruda Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.
- Ulu, Cafer. “Çanakkale Muharebeleri Sırasında Basının Propaganda Aracı Olarak Kullanılması: Harp Mecmuası Örneği”. *Çanakkale Araştırmaları Türk Yıllığı*. 2012, C.10, Sayı:12;61-83, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/canakkalearastirmalari/issue/3999/52819>.

Atıf

Sediroğlu, Serdar Cem. “*Harb Mecmûası*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, İstanbul: Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), 2023.

Serdar Cem Sediroğlu, “*Harb Mecmûası*”, Çanakkale Savaşları Ansiklopedisi, Ed. Murat Karataş, Çanakkale Savaşları Enstitüsü Yayını (ISBN: 978-605-80897-7-8), İstanbul 2023.